

**ORGANIZAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ÎN DOBROGEA DE SUD
(1913-1940)**

FLORIN DIONISI BĂTRÂNAC

**ORGANIZAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ÎN DOBROGEA DE SUD
(1913-1940)**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

Colecția RELIGIE ȘI FILOSOFIE

Referenți științifici: Prof. univ. dr. Nechita Runcan, Universitatea „Ovidius“, Constanța
Prof. univ. dr. Nicolae Chifăr, Universitatea „Lucian Blaga“, Sibiu
Prof. univ. dr. Ionel Ene, Universitatea „Dunărea de Jos“, Galați
Prof. univ. dr. Constantin Claudiu Cotan, Universitatea „Ovidius“, Constanța

Redactor: Gheorghe Iovan

Tehnoredactor: Ameluța Vișan

Coperta: Monica Balaban

Foto coperta 1: <http://dspace.bcucuj.ro/handle/123456789/50824>

Biblioteca Digitală BCU Cluj: Harta teritoriului de reîntregirea Dobrogei Românești :
recâștigat în al 47-lea an de domnie glorioasă a M.S. Regelui Carol I dedicată
ostașilor României

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BĂTRÂNAC, FLORIN DIONISI

**Organizarea Bisericii Ortodoxe Române în Dobrogea
de Sud : (1913-1940) / Florin Dionisi Bătrânac. - București :**

Editura Universitară, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-28-1479-3

2

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062814793

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2022

Editura Universitară

Editor: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021.315.32.47

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 0745 200 718/ 0745 200 357

comenzi@editurauniversitara.ro

www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

PREFAȚĂ	11
LISTĂ DE ABREVIERI	12
INTRODUCERE	13
CAPITOLUL I	
ADMINISTRAȚIILE EPARHIALE ALE DOBROGEI DE SUD (1913-1940)	27
I.1. Organizarea bisericească provizorie în Dobrogea de Sud (1913-1914)	27
<i>I.1.1. Sesiunea de toamnă a Sfântului Sinod (1913)</i>	30
<i>I.1.2. Arhiepiscopul delegat Vartolomeu Stănescu</i>	35
<i>I.1.3. Arhiepiscopul vicar Meletie Dobrescu Constanțeanul</i>	48
I.2. Administrația Eparhiei Dunării de Jos în Dobrogea de Sud (1914-1923)	50
I.3. Episcopia Constanței și ierarhii acesteia (1923-1940)	61
<i>I.3.1. Reactivarea și unificarea scaunelor episcopale ale Tomisului și Durostorului</i>	61
<i>I.3.2. Episcopul Ilarie Teodorescu (1923-1925)</i>	64
<i>I.3.3. Episcopul Gherontie Nicolau (1926-1942)</i>	72
<i>I.3.4. Arhiepiscopul vicar Galaction Cordun Silistreanul (1938-1942)</i>	85
I.4. Departamentele administrative ale Eparhiei Tomisului și Durostorului (1923-1940)	89
<i>I.4.1. Adunarea eparhială</i>	89
<i>I.4.2. Consiliul eparhial</i>	93
<i>I.4.3. Cancelaria episcopală</i>	95
<i>I.4.4. Consistoriul spiritual eparhial</i>	99
CAPITOLUL II	
PROTOIERIA I SILISTRA DIN JUDEȚUL DUROSTOR	109
II.1. Parohiile urbane din Protoieria I Silistra	119
<i>II.1.1. Parohia „Sfinții Apostoli Petru și Pavel“ Silistra</i>	119
<i>II.1.2. Parohia „Sfântul Nicolae“ Ostrov</i>	128
<i>II.1.3. Parohia „Sfântul Atanasie“ Bugeac - Ostrov</i>	131
II.2. Parohiile rurale bugetare din Protoieria I Silistra	132
<i>II.2.1. Parohia Acadânlar - Cercovna</i>	132

II.2.2. Parohia Acbunar - Olucli	137
II.2.3. Parohia Aidemir	140
II.2.4. Parohia Alfatar I	142
II.2.5. Parohia Almalău.....	146
II.2.6. Parohia Avdula	148
II.2.7. Parohia Babuc	152
II.2.8. Parohia Beibunar - Cairac	154
II.2.9. Parohia Cainargeaua Mare	160
II.2.10. Parohia Cainargeaua Mică	163
II.2.11. Parohia Calipetrova	166
II.2.12. Parohia Canlia	168
II.2.13. Parohia Caraomur.....	171
II.2.14. Parohia Caraorman	174
II.2.15. Parohia Carvăn	177
II.2.16. Parohia Cocina.....	180
II.2.17. Parohia Coslugea	182
II.2.18. Parohia Cranova	184
II.2.19. Parohia Curtbunar	187
II.2.20. Parohia Esechioi	191
II.2.21. Parohia Frășari	194
II.2.22. Parohia Gârlița.....	195
II.2.23. Parohia Lipnița.....	197
II.2.24. Parohia Pândâcli	200
II.2.25. Parohia Satu Nou.....	204
II.2.26. Parohia Siniru Nou	206
II.2.27. Parohia Uzulchioi	208
II.3. Parohiile rurale extrabugetare din Protoieria I Silistra	211
II.3.1. Parohia Alfatar II - Voievodul Mihai	211
II.3.2. Parohia Baltagiu Nou.....	212
II.3.3. Parohia Bazarghean	213
II.3.4. Parohia Brăcima.....	215
II.3.5. Parohia Pirliu Nou	216
II.3.6. Parohia Sougeac - Căzâlgicli	217
II.4. Mănăstirea „Crucea de Leac“ de la Dervent	220
 CAPITOLUL III	
PROTOIERIA II TURTUCAIA DIN JUDEȚUL DUROSTOR.....	234
III.1. Parohiile urbane din Protoieria II Turtucaia.....	240
III.1.1. Parohia „Sfântul Nicolae“ Turtucaia	240
III.1.2. Parohia „Sfântul Gheorghe“ Turtucaia	244
III.1.3. Parohia „Sfântul Ioan Botezătorul“ Șeremet - Turtucaia	246
III.2. Parohiile rurale bugetare din Protoieria II Turtucaia	247
III.2.1. Parohia Antimova - Vischioi.....	247
III.2.2. Parohia Asfatchioi	250
III.2.3. Parohia Belica	255

III.2.4.	Parohia Cadichioi	260
III.2.5.	Parohia Cusuiul din Vale	262
III.2.6.	Parohia Denizler	265
III.2.7.	Parohia Doccelar	268
III.2.8.	Parohia Doimușlar	271
III.2.9.	Parohia Garvăn - Cioara	274
III.2.10.	Parohia Haschioi	276
III.2.11.	Parohia Popina I	279
III.2.12.	Parohia Rahova de Jos	283
III.2.13.	Parohia Sarsânlar	286
III.2.14.	Parohia Satu Vechi	290
III.2.15.	Parohia Senova	293
III.2.16.	Parohia Srebârna	294
III.2.17.	Parohia Vetrina	298
III.3.	Parohiile rurale extrabugetare din Protoieria II Turtucaia	301
III.3.1.	Parohia Atmageaua Tătărască	301
III.3.2.	Parohia Capaclia	303
III.3.3.	Parohia Popina II	305
CAPITOLUL IV		
PROTOIERIA I BAZARGIC DIN JUDEȚUL CALIACRA		307
IV.1.	Parohiile urbane din Protoieria I Bazargic	316
IV.1.1.	Parohia „Sfântul Gheorghe“ Bazargic	316
IV.1.2.	Parohia „Sfânta Treime“ Bazargic	323
IV.1.3.	Parohia „Sfinții Împărați Constantin și Elena“ Bazargic	327
IV.1.4.	Parohia „Sfântul Dimitrie“ Bazargic	328
IV.2.	Parohiile rurale bugetare din Protoieria I Bazargic	329
IV.2.1.	Parohia Alexandria	329
IV.2.2.	Parohia Armutli	331
IV.2.3.	Parohia Cadievo	334
IV.2.4.	Parohia Carali	337
IV.2.5.	Parohia Carasular	340
IV.2.6.	Parohia Cămlaru	342
IV.2.7.	Parohia Conac	343
IV.2.8.	Parohia Cuiungiuc	346
IV.2.9.	Parohia Echișcea	348
IV.2.10.	Parohia Enigea	351
IV.2.11.	Parohia Esetli	354
IV.2.12.	Parohia Ezibei	357
IV.2.13.	Parohia General Poetaș (Hoșcadem)	362
IV.2.14.	Parohia Hasi - Chioseler	365
IV.2.15.	Parohia Musubei	367
IV.2.16.	Parohia Opancea	371
IV.2.17.	Parohia Prisăcani (Pcelarovo)	373
IV.2.18.	Parohia Sredno - Ceamurli	377
IV.2.19.	Parohia Stejaru (Carapelit)	380

IV.2.20.	Parohia Suiuciuc	383
IV.2.21.	Parohia Șerpeni (Ilanlâc)	387
IV.2.22.	Parohia Velifacî	389
IV.2.23.	Parohia Vladimirești	391
IV.3.	Parohiile rurale extrabugetare din Protoieria I Bazargic	392
IV.3.1.	Parohia Bairam - Bunar	392
IV.3.2.	Parohia Bazaurt	393
IV.3.3.	Parohia Florica (Arnăut - Cuius)	394
IV.3.4.	Parohia Fundeni	395
IV.3.5.	Parohia Înfrățirea (Sevdali)	397
IV.3.6.	Parohia Mansurova.....	398
IV.3.7.	Parohia Nădejdea	402
IV.3.8.	Parohia Pârâul Caprei	403
IV.3.9.	Parohia Sandu Aldea	404
IV.3.10.	Parohia Titu Maiorescu	405
IV.3.11.	Parohia Trupcilar	405
IV.3.12.	Parohia Vișoara	407
IV.3.13.	Parohia Voinești	408
CAPITOLUL V		
	PROTOIERIA II CAVARNA DIN JUDEȚUL CALIACRA	410
V.1.	Parohiile urbane din Protoieria II Cavarna	413
V.1.1.	Parohia „Sfântul Gheorghe“ Balcic	413
V.1.2.	Parohia „Sfântul Nicolae“ Balcic	419
V.1.3.	Parohia „Adormirea Maicii Domnului“ Cavarna	422
V.1.4.	Parohia „Sfântul Gheorghe“ Cavarna	426
V.2.	Parohiile rurale bugetare din Protoieria II Cavarna	431
V.2.1.	Parohia Aiorman	431
V.2.2.	Parohia Carapcea	434
V.2.3.	Parohia Gargalâc	436
V.2.4.	Parohia Ghelengic	438
V.2.5.	Parohia Ghiaur-Suiuciuc I	440
V.2.6.	Parohia Mircea Vodă (Caradurmuş).....	442
V.2.7.	Parohia Pădureni (Iali - Uciorman)	445
V.2.8.	Parohia Preselenți	447
V.2.9.	Parohia Rasoviceni (Gurcova)	449
V.2.10.	Parohia Răcari (Duranculac).....	452
V.2.11.	Parohia Spasova	454
V.2.12.	Parohia Șabla	457
V.2.13.	Parohia Teche	462
V.2.14.	Parohia Vânători (Ceaușchiori)	465
V.2.15.	Parohia Vulturești.....	468
V.3.	Parohiile rurale extrabugetare din Protoieria II Cavarna	470
V.3.1.	Parohia Ceatarlar	470

<i>V.3.2. Parohia Dropia</i>	472
<i>V.3.3. Parohia Duranlar</i>	473
<i>V.3.4. Parohia Ghiaur - Suiuciuc II</i>	475
<i>V.3.5. Parohia I.Gh. Duca (Casim)</i>	476
<i>V.3.6. Parohia Liliacova</i>	479
<i>V.3.7. Parohia Regina Maria</i>	480
<i>V.3.8. Parohia Renașterea (Velicova)</i>	481
<i>V.3.9. Parohia Rogojina - Cernaoco</i>	483
<i>V.3.10. Parohia Sarâmusa</i>	484
<i>V.3.11. Parohia Satâlmâși</i>	486
<i>V.3.12. Parohia Unirea (Sarimeșe)</i>	488
<i>V.3.13. Parohia Vasileva</i>	489
V.4. Mănăstirea „Sfântul Apostol Andrei“ de la Surtuchioi	490
CONCLUZII	495
ANEXE	501
BIBLIOGRAFIE	539

PREFAȚĂ

În cartea de față, intitulată *Organizarea Bisericii Ortodoxe Române în Dobrogea de Sud (1913-1940)*, este tratat un subiect de mare actualitate pentru istoriografia bisericească națională, dar și universală și împlinește cu prisosință un gol resimțit în literatura noastră de specialitate referitoare la Dobrogea de Sud, într-o perioadă de mari frământări istorico-politice în Europa de Sud-Est, din prima jumătate a secolului XX.

Demersul științific al autorului are în vedere prezentarea detaliată a organizării instituțiilor ecleziale ale Dobrogei de Sud la nivelul eparhial, protopopes, al circumscripțiilor parohiale, dar și a componenței umane din parohii. Autorul aduce un plus de cunoaștere a vieții bisericești din Dobrogea de Sud, prin completarea informațiilor pentru întreaga perioadă a anilor 1913-1940 cu date din Arhiva Arhiepiscopiei Tomisului, unde a cercetat dosare din fondurile administrației eparhiale, ale protoierilor și parohiilor din teritoriul sud-dobrogean, la care s-au adăugat documente din Arhivele Naționale Direcția Județeană Ilfov, unde a cercetat dosare din fondurile prefecturilor Durostor și Caliacra, instituții care aveau în subordine întreaga administrație a celor două județe ale Dobrogei de Sud. Nu este trecută cu vederea nici colecția revistei eparhiale *Tomis*, care reprezintă un adevărat izvor informațional în domeniul cercetării prezentei teme și care surprinde aspecte importante din viața Bisericii dobrogene.

Lucrarea de față se încadrează în culoarul cercetărilor științifice din domeniul teologiei istorice, fiind bazată în principal pe documente de arhivă, ceea ce constituie totodată importanța și actualitatea cercetării făcute de autor. Această temă a fost puțin abordată în istoriografia românească bisericească; doar parțial și ocazional. Prin strădania sa, autorul aduce în atenția specialiștilor și a publicului larg o sinteză istorică bine articulată, într-o manieră unică, reală și obiectivă, referitoare la viața și administrația bisericească din Dobrogea de Sud în perioada apartenenței acestui teritoriu la Biserica Ortodoxă Română.

Pr. prof. univ. dr. Nechita Runcan

LISTĂ DE ABREVIERI

A.A.T. = Arhiva Arhiepiscopiei Tomisului, arhive, Constanța;
A.M.O. = Anuarul Mitropoliei Olteniei, revistă, Craiova;
B.O.R. = Biserica Ortodoxă Română, revistă, București;
D.J.A.N.I.= Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Ilfov, arhive,
București;
Ed. = Editura;
Fig. = Figură;
G.B. = Glasul Bisericii, revistă, București;
M.M.S. = Mitropolia Moldovei și Sucevei, revistă, Iași;
op. cit. = opera citată;
passim = în mai multe locuri;
p. = pagina;
pp. = paginile;
P.V. = Proces verbal;
V.B.=Vocea Bisericii, revistă, București;
Vol. = Volumul;
*** = Lege, act, rubrică, titlul unui capitol fără autor declarat, rapoarte,
cuvântări etc.
ian.= ianuarie
feb.= februarie
mart.= martie
apr.= aprilie
iun.= iunie
iul.= iulie
aug.= august
sept.= septembrie
oct.= octombrie
nov.= noiembrie
dec.= decembrie

INTRODUCERE

Dobrogea, teritoriul aflat la răscrucea drumurilor de întrepătrundere a marilor civilizații, unde Bizanțul și-a exercitat timp îndelungat stăpânirea, reprezintă cristelnița neamului, vatra țării și leagănul etnogenezei românești, fiind cea dintâi provincie a țării noastre ce intră în paginile istoriei. Această poziție geografică a provinciei, între stepele Europei răsăritene și strălucitul Bizanț medieval, a dus la transformarea Dobrogei într-un drum al migrației popoarelor și loc de desfășurare a războaielor ruso-turce, ce culminează în veacurile al XVIII-lea și al XIX-lea cu urmări profunde pentru viața localnicilor, pe plan economic, social, cultural și religios. Documentele rămase, notele de călătorie, însemnările făcute pe vechile cărți bisericești atestă existența a numeroase epitropii românești din nordul și sudul provinciei, din sângeacul Tulcea la cel al Bazargicului, Durostor și Turtucaia.

În ceea ce privește viața religioasă, trebuie spus că turcii îngăduiau creștinilor să se închine în legea lor și să-și ridice case de rugăciuni, dar cu restricția să fie ridicate fără turlă și fără clopote, și numai cu firman de la Poartă, pentru a nu pune în inferioritate moscheile cultului islamic. Acest statut de „îngăduiți“ îl aveau creștinii din întreg teritoriul dintre Dunăre și Mare, și în împrejurările acestea s-au scurs câteva veacuri (sec. XV-XIX) pentru ortodoxia din Dobrogea, limitându-se doar la a supraviețui, fără a căpăta forme de cult înfloritoare cu lăcașuri de cult impunătoare.

La începutul secolului al XIX-lea, în privința jurisdicției bisericești, teritoriul din nordul Dobrogei ținea de Mitropolia Proilaviei, cu sediul în orașul Brăila¹, iar ținutul sud-dobrogean, de Mitropolia Dristrei, cu sediul în Silistra. După anexarea Basarabiei de către ruși, Mitropolia Proilaviei s-a contopit, în anul 1813, cu Mitropolia Dristrei, pentru o scurtă perioadă (1813-1828), creându-se o singură Eparhie a Dobrogei².

În urma războiului ruso-turc din anul 1828, zona Brăilei a fost pustiită de trupele rusești, și, ca urmare a acestei situații, Mitropolia Proilaviei a fost desființată. Tratatul de Pace de la Adrianopol prevedea ca raialele din stânga Dunării să fie retrocedate românilor, intrând în

¹ Tudor MATEESCU, *Permanența și continuitatea românilor în Dobrogea*, București, 1979, p. 79.

² Ion BITOLEANU, Nechita RUNCAN, *Dobrogea, vatră a creștinismului românesc*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2001, pp. 206-211.

componența eclezială a Eparhiei Buzăului și Mitropoliei Ungrovlahiei. Până la Războiul de Independență din 1877-1878, nordul Dobrogei a intrat în ascultarea canonică a Mitropoliei de Tulcea, eparhie înființată după 1829³, iar Dobrogea de Sud fiind păstorită în continuare de mitropoliții Dristrei⁴. Ambele eparhii au fost supuse Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol și conduse de ierarhi greci⁵.

Fenomenul naționalist a dus la dispariția Imperiului Otoman și a deschis o nouă pagină în istoria țărilor balcanice. La sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, asistăm la apariția unor noi state independente și a unor Biserici Ortodoxe naționale, organizate în patriarhii sau mitropolii autocefale. Date fiind condițiile dificile de manifestare a vieții religioase în acest ținut aflat sub stăpânire otomană, românii dobrogeni au căutat să aibă bune relații cu creștinii de peste Dunăre și cu eparhiile cele mai apropiate. De aici au adus cărți de slujbă, preoți și dascăli, pentru trebuințele religioase și de învățământ ale localnicilor din satele și orașele Dobrogei⁶.

Această perioadă a fost marcată de puternice frământări și lupte între biserica greacă și cea bulgară din cauza diferendului, început în anul 1860, între Biserica Ortodoxă Bulgară și Patriarhia Ecumenică, ajuns la apogeu în anul 1870, prin autoproclamarea autocefaliei Bisericii Bulgare și înființarea Exarhatului Bulgar și prin producerea schismei dintre cele două instituții bisericești în anul 1872⁷. Vecinătatea bisericii dobrogene cu eparhiile de peste Dunăre a fost extrem de benefică, preoții și stareții mănăstirilor din această zonă erau coordonați și sfătuiți de ierarhii români, în special de episcopul Melchisedec de la Dunărea de Jos⁸. În dovedirea acestor lucruri, avem decizia egumenului Daniil, care, împreună cu obștea Mănăstirii Cocoș, la îndemnul episcopului Melchisedec, în anul 1873, respinge oferta bulgară de aderare a mănăstirii sub jurisdicția Exarhatului bulgar, rămânând în comuniune cu Patriarhia Ecumenică. Tudor Mateescu susține că „acest fapt a avut, fără îndoială, urmări dintre cele mai fericite pentru Biserica românească dobrogeană”⁹.

³ Pr. Mircea PĂCURARIU, „Viața bisericească în Dobrogea și în părțile Dunării de Jos, în secolele XV-XIX“, în *De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină*, ediția a II-a, Galați, 1979, p. 179.

⁴ Idem, „Viața creștină și organizarea bisericească în ținuturile Tomisului și Dunării de Jos de la începuturi până în anul 1864“, în *Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și astăzi*, Galați, 1981, p. 26.

⁵ Vezi Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ediția a III-a, Ed. Trinitas, Iași, 2006, pp. 416-423.

⁶ T. MATEESCU, „Din legăturile religioase ale Dobrogei cu Moldova înainte de 1877“, în *M.M.S.*, an LI, nr. 9-12, Iași, 1975, p. 716-720.

⁷ I. BITOLEANU, N. RUNCAN, *Dobrogea, vatră a creștinismului românesc...*, p. 212.

⁸ T. MATEESCU, *Din legăturile...*, p. 719.

⁹ *Ibidem*, p. 720.

Unul dintre marile evenimente istorice, care au marcat în această perioadă viața bisericească, este, cu precădere, războiul ruso-turc, din 1877, cunoscut în istoriografia română sub titulatura de *Războiul de independență națională*, precum și urmările acestuia prevăzute în articolele Tratatului de Pace de la San Stefano, încheiat la 3 martie 1878, și revizuite la Berlin în vara anului 1878, prevederi ce au influențat direct viața popoarelor și a bisericilor din zona balcanică.

În urma aceluiasi Tratat de Pace de la Berlin, Eparhia Dunării de Jos a pierdut cele trei județe sud-basarabene, Cahul, Bolgrad și Ismail, aflate sub jurisdicția sa, fiind nevoită să-și mute reședința de la Ismail la Galați¹⁰. Prin prevederile articolului 46 din Tratat, Dobrogea se alipea României: „Insulele care formează Delta Dunării precum și Insula Șerpilor, sângeacul de Tulcea cuprinzând districtele de Chilia, Sulina, Mahmudie, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova, Chiustenge, Megidie sunt întrupate cu România. Principatul mai primește, afară de acestea, ținutul situat la sudul Dobrogei până la o linie care, plecând de la răsărit de Silistra, răspunde la Marea Neagră, la miazăzi de Mangalia“¹¹. Prin Tratatul de la Berlin, s-a mai luat o hotărâre fără precedent în istorie: teritoriul Dobrogean a fost împărțit în două provincii distincte, una românească, la nord, și alta bulgărească, la sud. Dobrogea de Nord, ce cuprindea județele Tulcea și Constanța, a revenit între granițele României după aproximativ patru secole de ocupație otomană, iar Dobrogea de Sud, cu județele Durostor și Caliacra, a fost lăsată Principatului autonom bulgar, a cărui constituire ca entitate statală fusese recunoscută de Congresul de la Berlin.

În acest context, Dobrogea de Nord, cu județele Tulcea și Constanța, a intrat în administrația autorităților române, la 23 noiembrie 1878¹², și a fost arondată Eparhiei Dunării de Jos în martie 1879, când, prin Decret domnesc¹³, „districtele de peste Dunăre, până la o dispozițiune ulterioară, se alipeau la Eparhia Dunării de Jos, pentru a se putea da curs lucrărilor

¹⁰ Pr. Eugen DRĂGOI, „Aspecte ale vieții bisericești din Episcopia Dunării de Jos în anii 1864-1886“, în *Monumente istorice și izvoare creștine*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1987, pp. 261-267 ; Idem, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos, 1864-1889*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1990, pp. 32-33.

¹¹ ****Documente privind Istoria României. Războiul de Independență*, vol. IX, Ed. Academiei Române, București, 1955, p. 382-383; Nicolae CIACHIR, *Războiul pentru independența României în contextul european (1875-1878)*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, pp. 264-278.

¹² N. CIACHIR, *Războiul pentru independența României...*, p. 291; Adrian RĂDULESCU, Ion BITOLEANU, *Istoria Românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, București, 1979, p. 284.

¹³ *** „Decretul nr. 633 din 16 martie 1879“, în *Monitorul Oficial*, nr. 64, 1879; vezi Pr. E. DRĂGOI, „Monahismul în Dobrogea din secolul al XIX-lea până în anul 1918“, în *Analele Universității Dunărea de Jos*, Galați, seria 19, Istorie, tom VIII, 2009, p. 74.

relative la administrația bisericească din acea parte¹⁴. În februarie 1881, Dobrogea de Nord a fost inclusă definitiv jurisdicției canonice și administrative a Episcopiei Dunării de Jos¹⁵.

Dobrogea de Sud a fost inclusă în teritoriul provinciei Autonome Bulgare, nou înființată la Berlin, cu granițele între Balcani și Dunăre, iar Biserica sud-dobrogeană a fost împărțită între Eparhia Varnei, care a preluat județul Caliacra, și Eparhia de Rusciuk, ce a integrat în subordinea sa județul Durostorului¹⁶. Aceste eparhii făceau parte din Exarhatul bulgar, înființat în anul 1872 și aflat într-o situație de schismă cu Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol. Ambele societăți, atât cea românească, cât și cea bulgărească, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, nu se puteau încadra în modernitate conform unor criterii ce definesc evoluția socială în epocă, ci se aflau cel mult într-o fază de tranziție politică, socială și economică, proces de construcție a statului după model european. Această perioadă marca noi începuturi și provocări pentru tânărul stat român, care reunea în aceleași frontiere trei provincii românești, dintre care două erau incomplete teritorial, o Moldovă fără Basarabia și o Dobrogea înjumătățită.

La începutul secolului XX, când în Balcani se duceau lupte și se produceau schimbări considerabile de teritorii în avantajul micilor state balcanice, în special al celui bulgar, aspirațiile românești au trecut Dunărea aici unde puteau fi împlinite, deoarece peste Carpați și peste Prut, în provinciile predominant românești, „Marea Unire“ era încă imposibilă¹⁷. În anul 1913, „prada de război“, adică împărțirea teritoriului eliberat de turci, a reprezentat mărul discordiei între statele învingătoare ale Primului Război Balcanic, care visau la lărgirea teritoriului național până acolo unde argumentul istoric și etnic era justificabil. Într-o zonă multiethnică, așa cum se caracterizează cea balcanică, și într-un teritoriu limitat, aceste lărgiri de frontiere, văzute într-un cadru național, dar cu tendințe imperialiste, duceau la suprapunerea aceluiași teritorii în frontierele a două sau mai multor state. Vizionarii de la sud de Dunăre, apelând la argumente istorice, geografice, etnice și chiar politice, vedeau o „Bulgaria Mare“¹⁸, care la est cuprindea provinciile sârbești din răsăritul Moraviei, la sud Macedonia grecească, cu Salonicul considerat „Betleemul bulgar“, iar la nord Dobrogea românească

¹⁴ Pr. E. DRĂGOI, „Aspecte ale vieții bisericești“ ..., p. 284.

¹⁵ *** „Legea nr. 293 din 7 februarie 1881“, în *Monitorul Oficial* din 12 februarie 1881; Pr. E. DRĂGOI, „Monahismul în Dobrogea din secolul al XIX-lea“ ..., p. 75.

¹⁶ V. STROESCU, N. Pantely STANCIU, *Dobrogea Nouă pe căile străbunilor*, vol. I, Ed. Tipografia Comercială Iv. Smocof&Comp., Bazargic, 1924, p. 64.

¹⁷ Lucian BOIA, *Balcic. Micul paradis al României Mari*, Ed. Humanitas, București, 2014, pp.14-17.

¹⁸ Ioan N. ROMAN, „Propaganda pentru Bulgaria-Mare și Dobrogea bulgărească“, în *Arhiva Dobrogei*, vol. II, București, 1919, ian.-apr., nr. 1, pp. 9-17.

numită, „leagănul națiunii bulgare“, sau Bulgaria de Nord¹⁹, având astfel ieșire la Marea Neagră, la Marea Egee și la Marea Adriatică²⁰.

Toate argumentele lor²¹ au pălit, deoarece argumentul etnic era net în defavoarea lor și nici cel istoric nu stătea în picioare, ținând cont de așezarea acestui popor bulgar la sudul Dunării pe un substrat profund romanizat, iar ceea ce ei numesc în secolul al XII-lea „al doilea Țarat Bulgar“ era de fapt o formațiune statală duală Valaho-Bulgară, ceea ce dovedește clar elementul străromân prezent în acest teritoriu²². Constantin Kirițescu contura astfel atitudinea poporului bulgar la începutul secolului XX: „patriotismul orgolios și exaltat al acestui popor mic, abia înfiripat în stat, s-a tradus în ambiții nemăsurate și nejustificate, devenind o primejdie amenințătoare pentru liniștea și siguranța popoarelor vecine“²³. Cercetătorul Radu Vulpe argumenta, pertinent, apartenența Dobrogei de Sud la România: „precum geografic aceleași fenomene se prelungesc de la gurile Dunării până la Coasta de Argint și până la colinele Deliormanului, tot astfel din punct de vedere istoric, Cadrilaterul nu poate fi separat de restul Dobrogei“²⁴. În acest context național-hegemonic-balcanic, România intervine însușindu-și rolul unui pol de echilibru și stabilitate în zonă, atât prin intervenția de la sud de Dunăre, cât și prin încheierea Tratatului de Pace de la București, din august 1913, în prevederile căruia era stipulată și unirea celor două județe sud-dobrogene, Durostor și Caliacra, cu Dobrogea românească și cu România²⁵.

După aproximativ 35 de ani, Dobrogea de Sud reîntregește Dobrogea românească, iar din punct de vedere bisericesc a intrat într-un proces de organizare provizorie prin instalarea administrației ecleziale la Balcic, condusă de arhiepiscopul-delegat al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Vartolomeu Stănescu, urmată de încorporarea acesteia în cadrul Eparhiei Dunării de Jos, din care făcea parte și celălalt teritoriu dobrogean,

¹⁹ Vezi Florin Dionisi BĂTRÂNAC, „Relații bilaterale româno-bulgare în prima jumătate a secolului al XX-lea“, în *Anuarul Muzeului Național al Marinei Române*, Ed. M.N.M.R., Constanța, 2017, p. 165.

²⁰ Ioan N. ROMAN, „Proiecte cuvinte și gesturi bulgărești din timpul Marelui Război“, în *Analele Dobrogei*, anul I, Constanța, 1920, nr. 1, p. 119.

²¹ O. TAFRALI, „Apărarea României Transdanubiene în străinătate“, în *Analele Dobrogei*, anul II, Constanța, 1921, ian. – mart., nr. 1, pp. 1-29.

²² Constantin BRĂTESCU, „Nume vechi ale Dobrogei, Vlahia lui Asan, Vlahia albă“, în *Arhiva Dobrogei*, vol. II, București, 1919, ian.-apr., nr. 1, pp. 18-31.

²³ Constantin KIRIȚESCU, *Istoria războiului pentru reîntregirea României 1916-1919*, vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 85.

²⁴ Apud Constantin CIOROIU, „Dobrogea de Sud - repere spirituale“, în *România de la Mare*, anul III, Constanța, nr. 3-4, p. 16.

²⁵ Vezi F. D. BĂTRÂNAC, „Relații bilaterale româno-bulgare în prima jumătate a secolului al XX-lea“..., pp. 158-159.

până la reactivarea scaunului episcopal de la Tomis și formarea unei eparhii proprii Dobrogei²⁶. Aceste lucruri au constituit începutul demersului științific al acestei cercetări istoriografice, care propune o reconstituire a unei porțiuni a istoriei bisericești, încă neexploată în mod exclusiv, îmbinată cu o abordare interdisciplinară, bazată pe surse editate și inedite.

Prezenta lucrare, intitulată *Organizarea Bisericii Ortodoxe Române în Dobrogea de Sud (1913-1940)*, reprezintă teza de doctorat a autorului, aflată sub coordonarea Pr. Prof. Univ. Dr. Nechita Runcan, în cadrul Școlii Doctorale de Teologie a Universității „Ovidius” din Constanța, în perioada 2016-2019. Această teză a fost susținută în ședință publică în data de 25 februarie 2020.

Localizarea cercetării în timp și spațiu este bine delimitată și exprimată în titlul lucrării. Perioada cercetată cuprinde prima jumătate a secolului XX, între anii 1913-1940, când butoiul cu pulbere al Balcanilor, aflat sub fermentul naționalismului, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, a fost detonat în cadrul războaielor din prima jumătate a secolului XX, producând schimbări teritoriale, cu mari urmări și în viața bisericilor ortodoxe naționale.

Spațiul geografic cercetat în lucrarea de față reprezintă teritoriul Dobrogei de Sud, care, de-a lungul istoriei, a fost disputat între România și Bulgaria, aflându-se pe rând între granițele fiecărei țări, având repercusiuni și în viața și organizarea bisericească a acestor două țări. Acest teritoriu a fost cunoscut în epocă și sub denumirile de *Dobrogea Nouă* sau *Cadrilater*, denumiri folosite pentru a se face diferența între teritoriul Dobrogei Centrale și de Nord, care a revenit în cadrul statului român, în urma Tratatului de la Berlin, din vara anului 1878, și teritoriul Dobrogei de Sud, care a fost alipit teritoriului românesc în urma Tratatului de la București, din anul 1913, și s-a aflat sub administrația statului român și a Bisericii Ortodoxe Române, din punct de vedere religios, până în data de 7 septembrie 1940, când a fost cedat Bulgariei, prin Tratatul de la Craiova.

Pentru a fi evitate unele confuzii sau nedumeriri, se face precizarea, că, în cadrul lucrării de față, în ceea ce privește denumirea spațiului teritorial, care face obiectul cercetării, a fost folosit cu precădere termenul de Dobrogea de Sud, arareori, în funcție de context, cel de Dobrogea Nouă, iar termenul de Cadrilater a fost folosit doar în cadrul citatelor. Acest lucru s-a făcut deoarece există o singură Dobroge, și nu una veche și alta nouă, ci doar contexte istorice în care aceste denumiri au fost utilizate. Totodată, termenul de Cadrilater, atât de des întâlnit în perioada interbelică, și nu

²⁶ Idem, „Organizarea Bisericii Ortodoxe Române din Dobrogea de Sud în perioada 1913-1940”, în *Studii și cercetări Teologice și Istorice*, vol. III, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2018, pp. 162-163.

numai, a fost folosit cu totul eronat pentru desemnarea acestui teritoriu dobrogean, deoarece termenul de Cadrilater nu este o expresie geografică, ci aparține doar cartografiei militare din secolul al XIX-lea și desemna, în epoca războaielor ruso-turce, câmpul militar cuprins între fortărețele Silistra, Rusciuk, Caliacra și Varna, care forma, aproximativ, un patruleter.

Relevanța temei în contextul cercetării actuale este determinată de necesitatea cunoașterii detaliate și a unei analize atente a trecutului Bisericii Ortodoxe Române din Dobrogea de Sud. Am ales această temă deoarece nu a fost tratată în istoriografia bisericească, decât parțial, iar obiectivul acestei cercetări este acela de a reprezenta într-o manieră unică, reală și obiectivă viața și administrația bisericească din acest teritoriu în perioada apartenenței la Biserica Ortodoxă Română. Motivația alegerii temei o constituie potențialul considerabil posedat de temă, iar demersul de față are în vedere evidențierea detaliată a organizării instituțiilor administrative ecleziale ale Dobrogei de Sud, atât eparhiale, cât și a subdiviziunilor administrative din teritoriu, protoierii și circumscripții parohiale, dar și a componentei umane din parohii, a vieții religioase, a bunurilor, mobile și imobile, ale parohiilor din teritoriul Dobrogei de Sud, într-o perioadă foarte dificilă atât pentru populație, cât și pentru instituțiile civile și religioase ale țării.

Metodele de cercetare folosite în acest demers științific, pentru obținerea unor rezultate obiective, au fost multiple și specifice domeniului, ținând cont și de caracterul interdisciplinar al prezentei cercetări. Prima metodă utilizată a fost metoda documentării, a cercetării bibliografice, iar cel mai des folosită a fost cea istorică, ținând cont că analiza noastră vizează un exercițiu de cercetare istorică. Prin această metodă, am reușit să punem, cât mai bine în atenție structura organizatorică a Bisericii Ortodoxe Române și relevanța acțiunilor membrilor Bisericii, clerici și mireni în spațiul sud-dobrogean. Au mai fost utilizate: metoda comparativă, metoda analitică, metoda cantitativă, fiind folosite uneori chiar simultan, devenind complementare în procesul de cercetare.

Pe parcursul elaborării acestui studiu, am aprofundat o bogată bibliografie, alcătuită din lucrări semnate de teologi și istorici cu o bogată operă de cercetare în domeniul lucrării prezente. Eforturile depuse în analiza cantitativă și calitativă a surselor ne-au conturat o imagine complexă, o înțelegere profundă, și ne-au delimitat clar aspectele care s-au bucurat de mai puțină atenție din partea cercetătorilor.

Bibliografia de specialitate cuprinde lucrări complexe ale unor autori de prestigiu național și internațional atât în epoca studiată, cât și în perioada contemporană. Aceste lucrări au fost parcurse, iar informațiile asimilate mi-au fost de un real folos în încadrarea și ghidarea demersului științific. În perioada interbelică au fost scrise diferite studii despre Dobrogea de Sud și evoluția elementului românesc în acest teritoriu. Constantinescu-Mircești,

prin lucrarea *Elementul românesc în Cadrilater înainte de anul 1913*²⁷, sublinia câteva aspecte prin care elementul românesc la sud de Dunăre și mai ales în Valea Batovei, valea fără iarnă, nu a încetat, fiind mereu întreținut de mocanii ardeleni, care se așezau cu turmele în această zonă prielnică pășunatului. El mai subliniază un aspect destul de important, precum că, după anul 1878, bulgarii au devenit agresivi și au dus o politică puternică de bulgarizare, observată în schimbarea numelor unor români sau în folosirea limbii bulgare în familie de către familii cu nume românesc. Indiferent de situație, elementul românesc a rezistat condițiilor și a rămas reprezentat în această provincie românească.

Alexandru P. Arbore, prin lucrarea sa *O încercare de reconstruire a trecutului Românilor din Dobrogea*²⁸, propune cititorului date prin care se pot dovedi evoluția și continuitatea poporului român pe o parte, și a Dunării, pe de altă parte, începând cu epoca romană, continuând cu cea bizantină, până la formarea Vlahilor pontici, fără a se produce un moment de încetare a existenței elementului românesc la sud de Dunăre. Literatura de specialitate a perioadei interbelice propunea foarte mult studii prin care se expunea continuitatea românilor în acest spațiu, ca răspuns la disputa vizionarilor bulgari, care se vedeau îndreptățiți să stăpânească Dobrogea²⁹.

În ceea ce privește abordările anterioare ale istoriei Dobrogei, putem observa două etape distincte ale literaturii de specialitate. O primă etapă se evidențiază în prima jumătate a secolului XX, în care avem autori ce tratează tema apartenenței Dobrogei de Sud la teritoriul țării noastre ca pe o urmare firească a apartenenței unei singure regiuni dobrogene, dar și a introducerii administrației românești în acest teritoriu, în anul 1913, și a reorganizării acesteia în întreaga perioadă interbelică. Pe cea de-a doua etapă o putem încadra la sfârșitul secolului XX, după anul 1990, când cercetătorii români au revenit la tratarea unor teme importante din istoriografia poporului român.

Principalele titluri din prima etapă, care au contribuit la formarea unei viziuni, fiind utilizate în demersul cercetării prezente, aparțin următorilor autori: Ion I. Cămărășescu³⁰, George Georgescu³¹, Ana I.

²⁷ C. D. CONSTANTINESCU-MIRCEȘTI, „Elementul românesc în Cadrilater înainte de anul 1913“, în *Dobrogea de Sud*, anul 1, Constanța, 1937, apr.-mai, nr. 2, pp. 7-12.

²⁸ Alexandru P. ARBORE, „O încercare de reconstruire a trecutului Românilor din Dobrogea“, în *Analele Dobrogei*, anul III, Constanța, 1922, apr.-iun., nr. 2, pp. 237-291.

²⁹ Pericle PAPAĞI, „Urme românești în toponimia Peninsulei Balcanice“, în *Analele Dobrogei*, anul III, Constanța, 1922, iul.-sept., nr. 3, pp. 351-358.

³⁰ Ion N. CĂMĂRĂȘESCU, *Durostorul. Expunerea situației județului la 1 decembrie 1914*, București, 1915.

³¹ George GEORGESCU, *Județul Caliacra din punct de vedere administrativ, financiar, economic, social și cultural*, București, 1915.

Dumitriu³², George Murgoci³³, Constantin Brătescu³⁴, Alexandru P. Arbore³⁵, Ion N. Roman³⁶, iar din cadrul celei de a doua etape, postdecembriste, putem enumera următorii autori: Valentin Ciorbea³⁷, Gheorghe Zbucnea³⁸, Ion I. Nistor³⁹, Petre Otu⁴⁰, George Ungureanu⁴¹, Angela Pop⁴², Mihai Macuc⁴³, Niculina Ursu⁴⁴, Cătălin Negoită⁴⁵,

³² Ana, I. DUMITRIU, *Descrierea Cadrilaterului sau note geografice asupra Cadrilaterului*, ediția a II-a, Tipografia „Minerva” Șt. Avramescu & N. Benescu, Călărași, 1914.

³³ Prof. G. MURGOCI, *Țara Nouă. Dobrogea sudică și Deliormanul. Scurtă descriere geografică completă cu o schiță și numeroase fotografii de Vinescu și Murgoci*, București, 1913.

³⁴ C. BRĂTESCU, „Populația Cadrilaterului între 1878-1938”, în *Analele Dobrogei*, anul XIX, vol. II, Constanța, 1938, p. 199. Idem, „Dobrogea regelui Carol I și colonizările Dobrogei”, în *Analele Dobrogei*, anul XIX, vol. III, Constanța, 1938, p. 101.

³⁵ Al. P. ARBORE, „Caracterul etnografic al Dobrogei sudice (din epoca turcească până în 1913)”, în *Analele Dobrogei*, anul XIX, vol. II, Constanța, 1938.

³⁶ I. N. ROMAN, „Pagini din istoria culturii românești în Dobrogea înainte de 1877”, în *Analele Dobrogei*, anul I, Constanța, 1920, nr. 3, pp. 365-378; Idem, „Drepturile, sacrificiile și munca noastră în Dobrogea față de pretențiile Bulgarilor asupra ei”, în *Analele Dobrogei*, anul III, 1922, oct.-dec., nr. 4, pp. 447-500.

³⁷ Valentin, CIORBEA, *Evoluția Dobrogei între 1918-1944*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005; Idem, „Tratatul de la Craiova (7 septembrie 1940)”, în *România de la Mare*, anul III, Constanța, 1994, nr. 3-4, pp. 55-56; Idem, „Terorism în Cadrilater”, în *Dosarele istoriei*, anul VII, 2002, nr. 1, (65), pp. 41-44.

³⁸ Gheorghe ZBUCNEA, „Cadrilater=Dobrogea de Sud”, în *Dosarele istoriei*, anul VII, 2002, nr. 1, (65), pp. 2-11.

³⁹ Ion I. NISTOR, „Recuperarea Cadrilaterului”, în *Dosarele istoriei*, anul VII, 2002, nr. 1, (65), pp. 22-27.

⁴⁰ Petre OTU, „Cum am pierdut Cadrilaterul?”, în *Dosarele istoriei*, anul VII, 2002, nr. 1, (65), pp. 54-59.

⁴¹ George UNGUREANU, *Chestiunea Cadrilaterului. Interesele românești și revizionismul bulgar*, Ed. Ars Docendi, București, 2005.

⁴² Angela POP, „Locul și rolul școlii în viața culturală a Dobrogei de Sud (1913-1940)”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, tom. III, Constanța, 2000, nr. 2 pp. 145-159. Idem „Urmări economico-sociale ale Tratatului de la Craiova”, în *Dosarele istoriei*, anul VII, 2002, nr. 1, (65), pp. 60-63.

⁴³ Mihai MACUC, „Cum am redobândit Cadrilaterul”, în *Dosarele istoriei*, anul VII, 2002, nr. 1, (65), pp. 12-22.

⁴⁴ Niculina URSU, „Dobrogea în timpul ocupației trupelor aliate, (noiembrie 1918-decembrie 1919)”, în *Anuarul Muzeului Marinei Române*, tom. III, Constanța, 2000, nr. 2, pp. 173-179; Idem, „Divergențele germano-bulgare în chestiunea regimului de ocupație în Dobrogea (1916-1918)”, în *Anuarul Muzeului Marinei Militare*, Constanța, 2003, pp. 396-401.

⁴⁵ Cătălin NEGOIȚĂ, *Între stânga și dreapta, Comunism, iredentism și legionarism în Cadrilater (1913-1940)*, Ed. Fundației Scrisul Românesc, Craiova, 2009, 171, p.

Constantin Cioroiu⁴⁶, Stoica Lascu⁴⁷, dar, nu în ultimul rând, cercetătorul călărășean, Constantin Tudor, care a reușit să cuprindă, într-o amplă teză de doctorat, aspecte complexe ale administrației românești din teritoriul sud-dobrogean, în perioada apartenenței la statul român⁴⁸.

Deși au fost publicate o serie de articole și studii de-a lungul timpului, privind diversele aspecte ale spațiului Dobrogei de Sud, în prea puține dintre acestea a fost tratată și Organizarea Bisericească a Dobrogei de Sud, sau au fost amintite doar câteva aspecte ale vieții religioase din acest teritoriu, fără a se face o prezentare amplă și o analiză complexă în ceea ce privește acest aspect al vieții umane în Dobrogea de Sud.

Un studiu important și foarte util pentru cercetarea de față îl reprezintă volumul omagial „Zece ani de autonomie bisericească”⁴⁹, publicat în anul 1936 de către administrația eparhială a Constanței, în care este prezentată administrația Bisericii Ortodoxe Române în această eparhie, începând de la întăistătătorul eparhiei până la ultimul preot, cântăreț și chiar paracliser, din cele mai îndepărtate parohii ale eparhiei.

O altă lucrare de bază în cercetarea organizării bisericești în Dobrogea este articolul lui G. Ilinoiu, intitulat: „Culte în Dobrogea”, care a fost publicat cu ocazia semicentenarului unirii Dobrogei cu România, în care, chiar dacă este tratată cu precădere viața religioasă din județele Tulcea și Constanța, el prezintă și o sensibilă evoluție a organizării bisericești atât din nordul, cât și din sudul Dobrogei⁵⁰. Alți autori ale căror lucrări, despre activitatea preoților în timpul Primului Război Mondial, au contribuit direct sau indirect și la bibliografia dobrogeană au fost preoții: Grigore N.

⁴⁶ Constantin CIOROIU, „Călători prin Dobrogea de Sud”, în *Colegiul Pedagogic Constantin Brătescu. Valori ale civilizației românești în Dobrogea*, Coord. Stoica LASCU, Constantin VITANOS, Constanța, 1993, pp. 253-261, Idem, „Dobrogea de Sud - repere spirituale”, în *România de la Mare*, anul III, Constanța, 1994, nr. 3-4, pp. 15-16.

⁴⁷ Stoica LASCU, „Memoriu asupra pagubelor făcute de inamic în orașul Constanța”, în *România de la Mare*, an I, nr. 1, iun., 1992; Idem, „Din istoria Dobrogei de Sud în cadrul României reîntregite (1913-1940)”, în *Revista istorică*, Serie Nouă, tom. VI, 1995, nr. 11-12, nov.-dec., Ed. Academiei Române, pp.958-975; Idem, „Dobrogea de Sud în contextul istoriei poporului și statului Român”, în *România de la Mare*, anul III, Constanța, 1994, nr. 3-4, pp. 6-11; Idem, „Înfăptuiri românești în Cadrilater”, în *Dosarele istoriei*, anul VII, 2002, nr. 1, (65), pp. 44-50; Idem, „Pacea de la București - în contextul internațional al Balcanilor (1912-1913)”, în *Patmos*, anul 2, București-Târgoviște, 2013, nr. 3, pp. 189-206.

⁴⁸ Constantin, TUDOR, *Administrația românească în Cadrilater*, Călărași, Ed. Agora, 2005.

⁴⁹ *** *Zece ani de autonomie bisericească*, Tipografia „Modernă” Călărași-Ialomița, 1936, 158 p.

⁵⁰ G. ILINOIU, „Culte în Dobrogea”, în *Analele Dobrogei*, anul IX, vol. I, 1928, pp. 585-640.

Popescu⁵¹, Constantin Nazarie⁵², Ioan Spiru⁵³ și, nu în ultimul rând, preotul Eugen Drăgoi⁵⁴.

Dintre cercetătorii consacrați, după anul 2000, în studiul istoriei bisericești din Dobrogea de Sud, îi putem numi pe preoții profesori ai Facultății de Teologie Ortodoxă „Sfântul Apostol Andrei“, din cadrul Universității „Ovidius“ din Constanța, Nechita Runcan⁵⁵, Constantin Claudiu Cotan⁵⁶ și

⁵¹ Pr. Grigore N. POPESCU, *Preoțimea română și întregirea neamului – temnițe și lagăre*, vol. II., Tipografia „Vremea“, București, 1940.

⁵² Pr. Constantin NAZARIE, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, 1921.

⁵³ Pr. Ioan SPIRU, „Contribuția clerului ortodox la înfăptuirea unirii din anul 1918“, în *G.B.*, nr. 9-12, 1983, pp. 575-580.

⁵⁴ Pr. Eugen DRĂGOI, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos 1864-1989*, Galați, 1990.

⁵⁵ Nechita RUNCAN, „Aspecte din viața creștină dobrogeană de la începuturi și până în zilele noastre“, în *Colegiul Pedagogic Constantin Brătescu – Valori ale civilizației românești în Dobrogea*, Constanța, 1993, pp. 195-236; Idem, *Două milenii de viață creștină neîntreruptă în Dobrogea*, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2003; Ioan BITOLEANU, Nechita RUNCAN, *Dobrogea vatră a creștinismului românesc*, Ed. ExPonto, Constanța, 2001; Nechita RUNCAN, „Presa bisericească interbelică din Dobrogea“, în *Revista de Teologie-Sfântul Apostol Andrei*, anul I, nr. 1, 1997, pp. 47-50; Idem, „Contribuția Bisericii Ortodoxe la realipirea Dobrogei la Patria-Mamă“, în *Analele Universității Ovidius Constanța*, Seria Facultății de Teologie Ortodoxă, anul I, nr. 1, oct. 2002 – iul. 2003, pp. 215-225; Idem, „Conviețuirii etnico-religioase în Dobrogea. Scurtă privire istorică“, în *Analele Universității Ovidius Constanța*, Seria Facultății de Teologie Ortodoxă, anul I, nr. 1, oct. 2002 – iul. 2003, pp. 235-246; Idem, „Contribuția ierarhilor tomitani la dezvoltarea culturii și spiritualității orașului Constanța în perioada 1923-1950“, în *Studii istorice dobrogene*, Ed. Ovidius University Press, Constanța, 2003, pp. 268-286; Idem, „The roumanian-bulgarian cultural and clerical relationships and their travel stories in the first half of the 19th century“, în *Travel (of) Writing*, edited by Adina Ciugureanu & Eduard Vlad, Ovidius University Press, Constanța, anul II, 2007, pp. 169-178.

⁵⁶ Constantin Claudiu COTAN, „Organizarea și funcționarea canonică a Bisericii Ortodoxe Române în Cadrilater (1913-1940)“, în *Patmos*, Ed. Mica Valahie, București-Târgoviște, anul 2, nr. 4, 2013, p. 50-75; Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române 1600-2000*, Studiu introductiv, Ed. Vasiliana 98, 2009, 246 p.; Idem, *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*, Ed. Universitară, București, 2015, 476 p.; Idem, *Ortodoxia și mișcările de emancipare națională din sud-estul Europei în secolul al XIX-lea*, Ed. Bizantină, București, 2004, 427 p.; Idem, *O istorie a Bisericii Ortodoxe Slave*, Ed. Vasiliana 98, Iași, 2009, 217 p.; Idem, „Romanian-Bulgarian Religious Relations during the First World War“, *The 2nd Virtual International Conference on the Dialogue between Science and Theology*, în *Dialogo 2015*, Published by: Edis-Publishing Institution of the University of Zilina – Slovak Republic, pp. 273-283; Idem, „Românii balcanici“, în *Studii Teologice*, nr. 4. 2008, pp.75-99; Idem, „Situația politică și religioasă din Dobrogea în anii războiului (1916-1918)“, în *Revista de Teologie-Sfântul Apostol Andrei*, nr. 1, 2014, pp. 142-154; Idem, „Biserica Ortodoxă Bulgară în secolul al XIX-lea“, în *Biserica, Putere, Societate*, Ed. Universității din București, 2001, pp. 59-84.

Ionuț Holubeanu⁵⁷, care și-au dedicat o parte însemnată din studiile lor istoriei bisericești dobrogene, fiindu-mi de un real folos în prezentul demers științific.

Existența redusă a unei literaturi de specialitate a subiectului organizării bisericești din Dobrogea de Sud, în această perioadă, confirmă că prezenta cercetare poate fi considerată un deziderat în domeniul istoriei bisericești din Dobrogea de Sud, deoarece aduce un plus de cunoaștere, prin completarea informațiilor pentru întreaga perioadă a anilor 1913-1940, cu date din Arhiva Arhiepiscopiei Tomisului, unde au fost cercetate dosare din fondurile administrației eparhiale, ale protoierilor și parohiilor din teritoriul Dobrogei de Sud, cu date din Arhivele Naționale Direcția Județeană Ilfov, unde am putut vizualiza dosare din fondurile prefecturilor județene, care aveau în subordine întreaga administrație județeană, plășile și primăriile din această regiune a României interbelice. În acest demers, am cercetat într-un mod amănunțit și numerele revistei eparhiale *Tomis*, publicate aproape în întreaga perioadă interbelică, care reprezintă un adevărat izvor informațional în domeniul cercetării prezentei teme, unde am putut surprinde aspecte importante din viața bisericii dobrogene, începând de la activitatea departamentelor și a personalului administrației eparhiale, până la dinamica numirilor și transferurilor personalului bisericesc și a activității acestuia în parohiile Dobrogei de Sud.

Prin aportul surselor bibliografice și arhivistice, sunt aduse în noul plan istoriografic informații care completează un segment al istoriei Bisericii Ortodoxe Române din secolul XX, prin expunerea punctuală a activității personalului clerical și laic și a vieții bisericești în Dobrogea de Sud. În această ordine de idei, lucrarea de față nu are în vedere doar o simplă trecere în revistă a clerului și a parohiilor din spațiul sud-dobrogean, ci se dorește a fi o amplă prezentare a vieții bisericești complexe și a evoluției acesteia de la organizarea provizorie, din anul 1913, până la apogeul unei organizări bisericești capabile să creeze un etos creștin ortodox multiethnic.

Structura tezei cuprinde cinci capitole și este axată pe firul cronologic al evenimentelor, între 1913-1940, dar și pe principalele instituții bisericești, care au stat la baza organizării Bisericii Ortodoxe Române în acest teritoriu. Primul capitol, intitulat „Administrațiile eparhiale ale Dobrogei de Sud (1913-1940)“, este structurat în patru subcapitole, care prezintă o abordare cronologică, evolutivă a organizării Bisericii Ortodoxe

⁵⁷ Pr. Ionuț HOLUBEANU, *Monahismul în Dobrogea de la origini până în zilele noastre*, Ed. Universitară, București, 2020; Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2019; Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române* vol. 1, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2018.

Române, începând cu misiunea de organizare provizorie a Arhiereului delegat al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Vartolomeu Stănescu, care a făcut primele demersuri pentru încadrarea parohiilor sud-dobrogene și a preoților de etnie bulgară în structurile Bisericii Ortodoxe Române, continuând cu încadrarea Dobrogei de Sud în Eparhia Dunării de Jos, până la întemeierea noii administrații eparhiale dobrogene, în anul 1923, cu sediul la Constanța, unde ierahii dobrogeni Ilarie Teodorescu și Gherontie Nicolau au întreprins o bogată activitate organizatorică a Bisericii Ortodoxe Române în Dobrogea de Sud, împreună cu structurile eparhiale, departamentele Episcopiei Constanței, Adunarea eparhială, Consiliul eparhial împreună cu Cancelaria episcopală și Consistoriul spiritual eparhial.

În virtutea reactivării și continuității celor două centre episcopale istorice ale Tomisului și Durostorului, în perioada interbelică alături de titulatura oficială de Episcopia Constanței a fost utilizată în paralel și denumirea istorică de Episcopia Tomisului și Durostorului, uneori chiar în acte oficiale sau în revista eparhială *Tomis*, ceea ce ne-a încredințat să utilizăm în prezenta lucrare ambele titlaturi, atât cea oficială, cât și cea istorică.

Al doilea capitol este intitulat: „Protoieria I Silistra din județul Durostor“ și cuprinde organizarea subdiviziunii protoierești cu sediul la Silistra, dar și a parohiilor aflate în circumscripția sa de-a lungul timpului și a personalului clerical și laic aflat în aparatul administrativ și la conducerea acestei instituții bisericești. Prezentarea subdiviziunilor parohiale a fost făcută în funcție de statutul și de locația acestora, precum parohii urbane, parohii rurale de stat și parohii rurale extrabugetare. Alături de aceste parohii, Protoieria I Silistra mai cuprindea în circumscripția sa și așezământul monahal „Crucea de Leac“ de la Dervent, căruia i-a fost acordat ultimul subcapitol al acestui capitol, prin care a fost zugrăvită o imagine a evoluției așezământului monahal și a istoriei furtunoase a acestuia.

Al treilea capitol, „Protoieria II Turtucaia din județul Durostor“, își propune să prezinte organizarea celei de-a doua protoierii a județului Durostor, înființată în anul 1932, cu sediul în orașul Turtucaia, pornind de la personalul clerical și laic al protoieriei până la ultimele detalii despre parohiile aflate în subordinea sa. Structura capitolului este dictată de statutul parohiilor componente în circumscripția protopopească, urmând același sens de prezentare cu al celorlalte protoierii.

Al patrulea capitol, intitulat „Protoieria I Bazargic din județul Caliacra“, își propune să cuprindă viața tumultuoasă bisericească din județul Caliacra, unde, sub administrația românească, au fost întemeiate multe

parohii necesare, datorită colonizărilor de români regăteni și aromâni, în localitățile acestei protoierii. Structura este aceeași cu a celorlalte capitole, prezentând date despre organizarea protoierii și numirea personalului clerical și laic, coborând prezentarea către parohiile componente în funcție de specificul lor, urban, rural-bugetar și rural-extrabugetar.

Al cincilea și ultimul capitol al lucrării, „Protoieria II Cavarna din județul Caliacra“, propune o cunoaștere în detaliu a instituției și a personalului protoierii, dar mai ales a parohiilor componente în circumscripția sa, și a dinamicii evoluției unora dintre aceste parohii, care, din structuri parohiale și filiale, au devenit parohii de sine stătătoare, datorită enoriașilor iubitori de biserică și a preoților gospodari.

Bibliografia acestor ultime patru capitole a îmbrăcat și evidențiat informațiile culese din Arhiva Arhiepiscopiei Tomisului în special și din presa vremii, din documente edite sau inedite și din discursuri, completând demersurile primului capitol al lucrării, lărgind și îmbogățind cunoștințele pe segmentul Organizării Bisericii Ortodoxe Române în Dobrogea de Sud, în perioada anilor 1913-1940.

În cuprinsul prezentei lucrări este reprodus în întregime textul tezei de doctorat, cu anumite aprofundări și îmbunătățiri în urma cercetării amănunțite a mai multor surse bibliografice.

Doresc să mulțumesc pentru sprijinul pe care l-am primit, în tot acest demers, Înaltpreasfințitului Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, pr. prof. univ. dr. Nechita Runcan, care m-a îndrumat cu căldură, încredere, răbdare, dar și cu mult tact pedagogic, precum și membrilor comisiei de doctorat pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr, pr. prof. univ. dr. Ionel Ene și pr. prof. univ. dr. Constantin Claudiu Cotan pentru recomandările oferite ce mi-au fost de un real folos în finalizarea acestui deziderat. De asemenea, doresc să le mulțumesc tuturor celor care m-au sprijinit în realizarea acestei lucrări, precum și domnului Ionuț Druce, bibliotecar în cadrul Bibliotecii Județene „Ioan N. Roman“ din Constanța, care mi-a pus la dispoziție numerele revistei eparhiale *Tomis*, din toată perioada interbelică, domnului Flavius Gabriel Prescornițoiu, arhivist în cadrul Arhivei Arhiepiscopiei Tomisului, pentru bunăvoința cu care mi-a acordat toate materialele solicitate, precum și personalului Direcției Județene a Arhivelor Naționale Ilfov, care mi-a pus la dispoziție documentele de arhivă necesare în demersul cercetării. Nu în ultimul rând, recunoștința și mulțumirile mele se îndreaptă către familia mea, care mi-a oferit sprijinul, încrederea, răbdarea și toată dragostea, fără de care nu ar fi fost posibilă realizarea acestei cărți.